

Írók a hősnőkről

Scherter Judit *Hősnők és írók* összefoglaló címmel kilenc beszélgetést készített jeles magyar írókkal, így Darvasi Lászlóval, Forgách Andrással, Grecsó Krisztiánnal, Háty Jánossal, Kukorelly Endrével, Márton Lászlóval, Nádas Péterrel, Parti Nagy Lajossal és Spiró Györggyel. A könyv azonban több annál, mint amit kilenc interjú egymás mellé helyezése adhat. A szerző előszóval látta el, a könyv zárásaként pedig rövid jegyzet szerepel *Akik kimaradtak* címmel, ráadásul beszélgetőrsái egy-egy regényrészletét is interjújukhoz kapcsolta, így a hagyományos beszélgető-könyveknél jóval gazdagabb és bonyolultabb szövegmezőt teremtett. Ennek a szövegmezőnek a strukturáltságát itt nem említhetem, ha ezt tenném, akkor nem maradna helyem a beszélgetések pár sajátosságának megemlítésére, viszont mégis érintenem kell a bevezetőt, annál is inkább, mert ez a könyv kiinduló pontjaként a beszélgetések egészét is meghatározza. Bár a rövid írásban több a kérdés, mint az állítás, az állítások a nőknek, vagy inkább így mondom, a nőnek, a mindenkori nőnek hősnővé való átlényegülését érinti, ennek mélyén az az illúzió rejtőzhet, hogy az életből közvetlenül átléphetünk a műbe, vagy pedig a művel a magunk élete felől a közvetlen megfelelések szintjén is kapcsolatba kerülhetünk.

Scherter Judit képzetesebb és érzékenyebb olvasó annál – ezt az olvasói pozíciót önmaga számára határozta meg – hogy ne tudná: ez az átlényegülés a huszadik század végén és a huszonegyedik század elején munkálkodó íróknál már nem történik és nem történhet meg, így az interjúkban a kiinduló pont tételezése és az írói válaszok között mégis erős feszültség keletkezik. „Az én becsvágyam az volt – mondja például Nádas Péter a *Párhuzamos történetek* kapcsán –, hogy az egyik szereplőből átmenjek, átcsúszzak, átessenek a másikkba, függetlenül attól, hogy az illető milyen nemű. Engem a nemhez kötöttség, az ember nemhez kötöttsége különben sem a konvenciók mentén foglalkoztat.” Idekapcsolom Kukorelly Endre mondatait: „Nem Annáról írok (mármint Karenina Annáról – F. L.), mert magamon akarok elmenni. Megismerni, kiismerni. Ezt azért hangsúlyozom, mert azt hiszem, rosszul hangzik, s arra várok, hogy így jobban jön ki talán. Az ént valami módon megfogni. Körülírni. A nők számomra ebben az összefüggésben arra vannak, sőt szolgálnak, hogy a velük való kapcsolatomban ismerjem ki magamat”. Márton László nem ezt mondja, de a női alakok teremtésétől szinte elhatárolja magát: „Bevallom őszintén, nekem nem erős oldalam a női alakok teremtése. Lehet, hogy ha még sokáig élek, akkor mondjuk, tíz-húsz év múlva beérek, és ez is jól fog menni.” Ugyancsak Márton László az, aki pontosan rögzíti a mondjuk tizenkilencedik századi és a mai regény közötti különbözőséget, ami a regényalakok megformáltságában, s így a hősnők milyenségében is megmutatkozik: „Ha a mai írókat nézzük, akkor – mondja –, egy kicsit nehezebb a dolgunk, mint a régebbieknél. Ez talán amiatt is van, hogy kisebb az

időperspektívánk, vagy egyáltalán nincs. Azt látjuk, hogy egy sor kiváló tehetség nem az árnyalt jellemek – és végképp nem az árnyalt női jellemek – kialakítására törekszik.”

A beszélgetőtársak – az interjúvoló és az interjúvoltak – nézőpontjában megmutatkozó, általam tételezett különbözőségeket Scherter Judit nagy tapintattal és az írók iránti kíváncsisággal hidalja át. A teremtett, s leginkább az árnyalt jellemmel megáldott hősnőkről így irodalmi-irodalomtörténeti kérdésekre terelődik a szó, az egyes írói életutak sajátosságaira, a nőknek az adott író életében betöltött szerepére. A legfontosabb nyilván az, ha egy-egy író a saját életművének megteremtődéséről, annak jellegzetességeiről beszél. Ennek kapcsán ismét Nádas Pétert idézem. Nádas Péter a férfi és női hőseihez való viszonyulását firtató kérdés kapcsán mondja a következőket: „Csak a magzati lét hatodik hetében dől el, hogy szervezete melyik irányba indul el. Valamennyi szerve egyformán megvan ugyan, de akkor a nem egyszer és mindenkorra eldől, így hozzá van kötve valamihez, amihez aztán a szocializációja is társul. [...] A genetikai mérések szerint a genetikai állománynak összesen két százaléka az, ami megkülönböztet bennünket, az összes többi azonos. [...] Amikor leáll a nemihormon-termelés, vagy már nem olyan erős, akkor látszik, hogy a nő és a férfi legfőképpen ember. Engem ez az emberség, az összekötő kapocs érdekel, az a fizikai és lelki tömeg, ami ezt a két százalékot mintegy áthidalja.” Visszatérő témája a beszélgetéseknek az irodalomtörténet, a fontos irodalmi hősnőkről való hangos gondolkodás.

Ebben a vonatkozásban Anna Karenina és Bovaryné vezet, őket szinte mindenki említi, a huszadik századi magyar írók kapcsán Galgóczi Erzsébet és Szabó Magda hősnői említődnek, élet és mű vonatkozásában fontosak Grecsó Krisztián megjegyzései Móricz Zsigmonddal és Simonyi Máriaival kapcsolatban. Vállalva a tárgyhöz fűződő elfogultságomat, kíváncsi voltam, Németh László nőalakjai akár a legminimálisabb említés szintjén feltűnnek-e ezekben a beszélgetésekben. Feltűntek, legalábbis Kárász Nelli az *Iszonyból* megmutatta magát, Márton László jóvoltából, mások, ha figyelmesen olvastam a beszélgetéseket, még Kárász Nellit sem említették, ami önmagában is jól mutatja az elmúlt évtizedek prózapoétikai és kanonizációs történéseit. Márton László szinte irodalomtörténészként viselkedett akkor, amikor az újabb(?) magyar irodalom számára fontos nőalakjait említette, Závada Pál Jadvigáját, Rakovszky Zsuzsa hősnőit, Szilágyi István Szendy Ilkáját, Sándor Iván drága Livjét, Mézőly Miklós, Láng Zsolt, Mándy Iván, Hunèik Péter nőalakjait, Kertész Ákos Valiját, s így tovább.

Mindezekon túl a szóban forgó életművek kapcsán, de nem csak azok kapcsán, hanem a férfiak és a nők kapcsán is fontos mondatokat találunk a könyvben, lehet, hogy éppen ezeknek a mondatoknak az előhívása jelenti Scherter Judit vállalkozásának legfőbb értelmét. (Scherter Judit: *Hősnők és írók*. Magvető K., 2012, 282 oldal, 2990 Ft)